

Marieta Ivanova-Girginova

(Bulgaria, Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences)

Ivan Hristov. Bulgarian Literary Modernism. The Problem of Time and Identity. Boyan Penev Publishing Centre, 2022, 180 p.

Abstract: This monograph examines the problem of time and identity through the prism of literary tradition. The focus of the study is Bulgarian literary modernism investigated through a comparative analysis, using several concepts important for identity: the native, the feminine, the foreign, media, socialist realism, and postmodernism. Bulgarian literary modernism is analysed not only in its static existence, as a specific literary period that covers the time from the end of the 19th century to World War II, but as a dynamic phenomenon as well. This study attempts at interpreting Bulgarian modernism not only within the context of its origination, but also in the context of its transformation into a tradition.

Мариета Иванова-Гиргинова

(България, Институт за литература, Българска академия на науките)

**Иван Христов. Българският литературен модернизъм.
Проблемът за времето и идентичността.
Издателски център „Боян Пенев“, 2022, 180 с.**

Книгата „Българският литературен модернизъм. Проблемът за времето и идентичността“ е ценно научно изследване в областта на модернизма в българската литература. Хабилитационният труд на д-р Иван Христов е прецизно структуриран в шест части, съпроводени от увод и заключение. Смесовите акценти са ясно изведени още в заглавията на съответните глави по един интересен, поетично-концептуален и грабващ читателското внимание начин. Книгата се състои от текстове, подчинени на една глобална изследователска стратегия за анализ на българския литературен модернизъм от гледна точка на неговите времеви аспекти и идентичност. Тази стратегия предлага различни концептуални входи в изследването на спецификата на модернизма в българската литература: през литературно-есеистичното, културологично и публицистично мислене, през критически, литературноисторически, художествени и дори документални текстове. Като специалист по литературната периодика, Иван Христов прилага уверено в труда си богатството от методологически подходи на литературния историк и критик. Чрез серия от разнородни сюжети, разгърнати във всяка една от частите на труда, номинирани с метафорични, интересни и концептуални заглавия (обикновено цитати или смес от цитати и авторово въображение, провокирано от коментирания текстове) изследвателят предлага нова призма в осмисляне на българския литературен модернизъм. Той привлича богат свод от критически и обзорни текстове от периодичния печат – например, много изчерпателно са разгледани концепциите на кръга „Стрелец“ с тяхното издание в-к „Изток“ по различни въпроси от сферата на модернизма, реферира критически трудове, литературни рецензии и дори бележки и показва как модернизмът, като синкретично явление, зрее и се проявява на страниците на периодиката, и в работата на Стрелците.

Въведението на труда убедително аргументира отделните части на книгата и задава в конспективен вариант основните смислови полета, в които ще се разчита българският литературен модернизъм като време и идентичност. То изпълнява ролята на хронология на идеите в труда, лесно ориентира в проблематиката и задава в конспективен вид концептуалния гръбнак на изследването. От своя страна уводът кореспондира със заключението на книгата, което има малко по-надреден характер, свързан с обобщаване и с извеждане на разгледаните тези в труда на едно мета ниво.

Първата част на книгата въвежда литературния модернизъм в контекста на родното чрез критически сблъсък на идеите на Сирак Скитник („Тайната на примитива“, „Изкуство и улицата“) и на Гео Милев („Родно изкуство“). Противопоставянето между изкуството – храм и изкуството – улица е актуално тъкмо през 20-те години на миналия век, когато значението на масовата култура, благодарение на изобретяването на фотографията, радиото и киното, става все по-голямо. Според автора, митологемата *Исус изгонва търговците от храма* е един възможен модел за описание на сложната културна ситуация през 20-те години. Авторът активира символния капитал в критическите употреби на двата топоса „храм“ и „улица“, с оглед на процесите в модерното изкуство и на трансформациите в представите за високо и ниско, елитарно и улично, сакрално и профанно в сферата на културата и литературата.

Втората част на изследването продължава заявената тяга към сравнителния подход. „Крехка ваза от най-чист алабастр“ – женската тема в българската литература между двете световни войни“ проследява актуални теми като: „Жената и войната“, „Жената и Реформата“, „Жената и творчеството“, „Жената и отчуждението“, в материали от литературната периодика, и по-специално се фокусира върху различни публикации по женския въпрос на страниците на в-к „Изток“. Като поет, Иван Христов има усет към метафоричния изследователски език, към мащабната културологична оптика и към интертекстуалния подход. Той привлича в изследването си разнородни по жанр текстове като задава нови и плодотворни полета за изследване на посочените проблеми. И в този план, паралелният прочит на двете стихосбирки, писани от жени – „Вечната и святата“ на Елисавета Багряна и „Македонски песни“ на Магда Петканова – дава интересни резултати, които обогатяват знанието за творчеството им. Авторът разглежда проявите на женската субектност чрез сравнителен анализ на тематични полета и образи, на художествен език и тропи в двете поетически сбирки, за да открие приликите и разликите между двете авторки, с оглед идеите на модернизма

Интересен и плодотворен е опитът на Иван Христов в третата част на книгата да изследва визията на кръга „Стрелец“ за Америка и да проследи параметрите – политически, технически, литературни и културни, с които Стрелците легитимират образа на Новия свят на страниците на в-к „Изток“. И тук заглавията правят впечатление със своята метафорична знаковост, оригинални, поетични, те създават семантични полета за размисъл. В Главата „Запознайте се с България“ през американски очи. Делото на Рувим Маркъм“ авторът реабилитира личността и делото на този непознат американски мисионер, като обръща специално внимание на едноименната му книга. В тази глава има различни плоскости в изследване на темата – политически, икономически, културни и тясно литературни, които допринасят за по-дълбинен срез на проблема за усвояването на чуждия свят и разширяват културологичния аспект на книгата. В нея феноменът Америка диалогизира с други по-познати феномени като тези на обединена Европа, на Изтока и Запада, в чиито огледала родното добива нов облик. Например интересно и увлекателно е разгледана американизацията у нас през 20-те години на XX век чрез образите на кинематографа, фотографията, телефона, радиото, факс-машината, чрез топосите на техниката в литературата и културата. Те са не просто агенти на американиза-

ция и европеизация, на модернизация и ускорен ритъм на живот, но и израз на нов тип култура и литература, знаци на новите глобални технологии и политики, които идват у нас. Анализите в книгата на целия корпус от многообразни текстове показват начините на тяхното въвеждане и функциониране в българската култура. Например: какъв е сблъсъкът на различните времена с техните символи, като камилите и автомобила марка „Форд“, как специфични нагласи в националните култури възприемат техническия напредък на цивилизацията, как в лоното на капитализма се заражда империализма, как Изтокът и Западът комуникират в епохата на модерността и т.н. са все ключови въпроси, които книгата на Иван Христов поставя за дискутиране по един провокативен и увлекателен начин. Тази проблематика е представена фрагментарно, еkleктично, но именно по този начин се гради интересен пъзел от разнородни елементи, предлага се еkleктичен културологичен поглед към модерността в българската литература между двете световни войни.

Приносна е и четвъртата част на книгата, в която литературният модернизъм е разгледан през призмата на новите медии – плаката и радиото, като водещ изследователски метод е компаративистичният подход. С първия текст от тази глава авторът участва в международния симпозиум на проекта „България и Украйна – култура на преломите“ през 2019 г. Текстът му направи силно впечатление и постави интересния и дискуссионен въпрос за приликите и разликите между българския и украинския експресионизъм, разчетени през обединителния и общ топос на плаката – като концепт на експресионизма в авангардното изкуство, показващ и различията на естетическото направление в двете култури. Авторът засяга и отделни теоретични аспекти от изкуството на плаката, застъпени в есето „Плакатът“ на Чавдар Мутафов и съзвучни с примери от поемата „Песен за плакатите“ на украинския поет Богдан Игор Антонич. Ролята на радиото като символ на авторитет и властови ресурс е внимателно проследена в паралелния прочит на статиите на Есто Везенков и на Сирак Скитник, като първопроходници и основоположници на новата медия у нас, в главата „Сирак Скитник и Аладиновата лампа“. Всеизвестно е, че модерността е белязана от феномена на техниката (радиото, машината), който маркира културата по определен начин. Иван Христов убедително показва как в културата навлизат новите медии, по които тече разнородна информация, става смесване и разбъркване на естетически и етически категории, но в които родно и чуждо конвергират по специфичен начин.

В последните две части на книгата, литературният модернизъм е изследван в контекста на новите историко-политически и културни ситуации от времето на социалистическия реализъм и на постмодерната епоха. Чрез привличането на емблематични автори и текстове, авторът проследява основанията за съществуването на модернизма в условията на соцреализма и постмодернизма. Как става преливането, подриването, модифицирането и продължаването на модернистичния език и техники в новата идеологически форматирана и нормирана среда на соцреализма и неговите практики показват анализите на творчеството на Атанас Далчев и Димитър Панталеев – физиономични творци със свой специфичен модернистичен почерк. С критическото осмисляне на модернизма в творбите на Георги Рупчев и на поетите от 80-те години на XX в., изследователят допълва профила на своя мащабен проект с функционирането му в постмодернизма.

Книгата на Иван Христов е ценна с това, че изследва проявите на модерността в познати, но и в малко познати зони на литературната периодика, на отделни персоналии, на естетически явления и процеси в един широк времеви план. Изследването е приносно с изградената специфичната мрежа от контексти, в която се впитват периферия и център, канонично и неканонично, оглеждат се и полемизират художествени, есе-

истико-публицистични, културологични, литературни и критически текстове. Книгата ясно илюстрира идеята на автора да тръгне от частното към общото, и като следва принципа на индукцията, да създаде свой критически поглед към литературната и културна ламя, наречена български модернизъм. Изследването е тематично пълнокръвно, научно-аргументирано и артистично-занимателно. Насочено е към широка читателска аудитория – от тесни специалисти в областта на българския литературен модернизъм до преподаватели, студенти, познавачи и любители на модернизма и неговата литературна история и генеалогия.